

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลของการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาการปฏิบัติของผู้ดูแลเด็กและสุขอนามัยของเด็กรวมทั้งสิ่งแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เกิดโรคมือ เท้า และปาก อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 15 แห่ง ใน 6 ตำบล ของอำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาสิ่งแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและสุขอนามัยของเด็กจากการสังเกตของผู้ศึกษาและใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในผู้ดูแลเด็กด้านการปฏิบัติของผู้ดูแลเด็ก

สรุปผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมดจำนวน 15 แห่ง โดย 14 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล และ 1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นหน่วยงานภายใต้การดูแลของเทศบาลตำบล รับเลี้ยงเด็กอายุ 2 - 4 ปี จำนวนเด็กที่รับเลี้ยงทั้งหมด 698 คน มีผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมดจำนวน 46 คน โดยเป็นเพศหญิงทั้งหมดมีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี (76.1%) โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาาระดับอนุปริญญา/ปวส. (58.7%) และปริญญาตรี (34.8%) จำนวนผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ระหว่าง 1 - 9 คน ซึ่งเด็กที่เข้ารับการดูแลในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นเพศชายและเพศหญิงร้อยละเท่าๆ กัน และมีอายุ 2 ปี มากที่สุด (41.7%)

ข้อมูลการปฏิบัติตัวของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1. การปฏิบัติตัวด้านอนามัยส่วนบุคคล

1.1 การล้างมือของผู้ดูแลเด็กตามกิจกรรมที่ทำในศูนย์พัฒนาเด็ก

การล้างมือ และการฝึกนิสัยการล้างมือของผู้ดูแลเด็กตามกิจกรรมที่ทำในศูนย์พัฒนาเด็ก โดยส่วนมากจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ล้างมือก่อนและหลังทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ได้แก่ หลังจากพาเด็กทำกิจกรรมนอกอาคาร หลังจากการเล่นทราย หลังจากพาเด็กเข้าห้องน้ำ หลัง

การเปลี่ยนเสื้อผ้าที่เปื้อน ก่อนการจัดเตรียมอาหารว่างและอาหารกลางวันสำหรับเด็ก ก่อนขงนม เป็นต้น ในส่วนของกิจกรรมอนามัยส่วนบุคคลของผู้ดูแลเด็ก เช่น ก่อนรับประทานอาหารกลางวัน หลังจากการเข้าห้องน้ำ เป็นต้น ซึ่งผู้ดูแลเด็กทั้งหมดไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนการล้างมือ 7 ขั้นตอน (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2545) ผู้ดูแลเด็กทั้งหมดล้างมือตามความสะดวกของแต่ละบุคคล และโดยส่วนมากทุกครั้งจะมีการล้างมือด้วยสบู่ และมีบางส่วนที่ใช้แชมพูหรือเจลล้างมือแบบไม่ใช้น้ำ และล้างด้วยน้ำเปล่า

1.2 พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมอาหารให้เด็ก

การจัดเตรียมอาหารสำหรับเด็กนั้นส่วนใหญ่ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะทำการเปิดประมูล โดยผู้ที่ได้รับการประมูลทำอาหารส่วนใหญ่จะเป็นร้านอาหารหรือผู้รับเหมาทำอาหารบริเวณใกล้เคียงกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในบางศูนย์จะมีผู้มาประกอบอาหารในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยผู้ประกอบการที่ประมูลได้ โดยมีห้องครัวแยกเป็นสัดส่วน วิธีการขนส่งนั้นผู้ประกอบอาหารจะนำอาหารมาส่ง โดยใส่ในหม้อที่มีฝาปิดหรือหม้อที่คลุมด้วยพลาสติกหรืออาจจะนำอาหารใส่ถุงพลาสติกมาส่งให้ การขนส่งจะมีทั้งการเดินเท้าและการใช้รถยนต์หลังจากนั้นผู้ดูแลเด็กจะเป็นผู้ตักอาหารใส่ถาดให้แก่เด็กเอง

1.3 การตรวจสอบสุขภาพประจำปีของผู้ดูแลเด็ก

ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ไม่ได้รับการตรวจสอบสุขภาพประจำปีเพราะยังไม่มีความสะดวกในการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง อีกทั้งไม่มีเวลาที่จะไปรับบริการตรวจสอบสุขภาพ แต่จะมารับบริการตรวจสอบสุขภาพเมื่อมีการเจ็บป่วยหรือมีการให้บริการด้านส่งเสริมสุขภาพที่สถานบริการสาธารณสุขใกล้บ้าน แต่ผู้ดูแลเด็กบางส่วนยังให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอโดยไปรับการตรวจสอบสุขภาพประจำปีโดยตลอด ซึ่งโดยมากจะไปรับการบริการกับสถานบริการสาธารณสุขในตัวเมือง และบางส่วนก็มีโรคประจำตัวซึ่งต้องไปพบแพทย์เป็นประจำ

2. การปฏิบัติด้านการดูแลเด็ก

2.1 การดูแลเด็กให้ล้างมือตามขั้นตอนให้สะอาด

การล้างมือในเด็กส่วนใหญ่จะมีการล้างมือก่อนและหลังการทำกิจกรรมแต่ไม่ได้ล้างมือตามหลัก 7 ขั้นตอน ตามประกาศของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เด็กจะล้างมือ ก่อนรับประทานอาหารว่างและรับประทานอาหารกลางวัน หลังทำกิจกรรมนอกอาคาร หลังจากเข้าห้องน้ำ และหลังจากทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การวาดรูป การเล่นเกมดินน้ำมัน เป็นต้น การล้าง

มือของเด็กโดยส่วนมากเด็กจะล้างด้วยสบู่ แต่จะมีบางส่วนที่ล้างด้วยน้ำเปล่าเพราะเด็กเล็กมักล้างฟองสบู่ไม่หมดและในบางกิจกรรมหากไม่สกปรกมากเกินไปก็จะล้างด้วยน้ำเปล่าธรรมดา

2.2 การดูแลความสะอาดของใช้ของเด็ก

ของใช้ของเด็กส่วนใหญ่ ได้แก่ อุปกรณ์ที่เด็กได้ใช้ได้สัมผัส เช่น ถาดอาหาร แก้วน้ำ ช้อนส้อม ขวดนม เป็นต้น โดยมีผู้ดูแลเด็กดูแลทำความสะอาด ซึ่งผู้ดูแลเด็กจะมีการจัดเปลี่ยนเวรทำหน้าที่ทำความสะอาดของใช้ต่างๆโดยใช้น้ำยาล้างทำความสะอาดทั่วไป บางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังมีเด็กทานนมจากขวดนม ส่วนใหญ่ทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะไม่ล้างทำความสะอาดขวดนมให้แต่จะเก็บใส่กระเป๋าส่งให้ผู้ปกครองกลับไปทำความสะอาดเอง

2.3 การจัดเตรียมอาหารและการรับประทานอาหารให้เหมาะสมกับเด็ก

การจัดเตรียมอาหารสำหรับเด็กส่วนใหญ่ผู้ดูแลเด็กจะเป็นผู้กำหนดเมนูอาหารร่วมกับคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ปกครองเด็ก เป็นต้น จากนั้นจะส่งเมนูอาหารให้ทางนักวิชาการฝ่ายศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพิจารณาแล้วจึงส่งไปให้ผู้ประกอบอาหารที่ประมวลทำอาหารได้ต่อไป โดยเมนูอาหารในแต่ละวันต้องเหมาะสมกับเด็กถูกต้องตามหลักโภชนาการ ครบทั้ง 5 หมู่ และต้องมีผลไม้หรือของหวานทุกมื้อ ในส่วนของนมในส่วนใหญ่ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดซื้อมาให้กับทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งมีทั้งนมถุงและนมกล่อง ส่วนเด็กเล็กที่ยังทานนมจากขวดผู้ปกครองจะเป็นผู้เตรียมนมผงมาให้ผู้ดูแลเด็กชงให้ทาน

2.4 การป้องกันการเกิดโรคมือ เท้า และปากในเด็ก

การดำเนินการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เมื่อเกิดโรคมือ เท้า และปาก จะมีการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานสาธารณสุขโดยตลอด เพื่อดำเนินการวางแผนการป้องกันและประเมินผลการดำเนินการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ ทั้งนี้ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่มีความรู้ในเรื่องโรคมือ เท้า และปาก และมีความเข้าใจในการป้องกันโรค โดยสามารถอธิบายอาการและวิธีการดำเนินงานในการดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กค่อนข้างชัดเจน

2.5 การดำเนินการเมื่อเกิดโรคมือ เท้า และปากในเด็ก

เมื่อเด็กมีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคที่มีอาการใกล้เคียงกับ โรคมือ เท้า และปาก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กส่วนใหญ่จะมีการดำเนินการปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อที่จะสกัดกั้นการแพร่กระจายของเชื้อ จากนั้นต้องแยกเด็กที่ป่วยออกจากเด็กปกติเพื่อป้องกันการแพร่เชื้อไปยังเด็กคนอื่นๆ และให้ผู้ปกครองนำเด็กไปพบแพทย์ และให้หยุดรักษาตัวที่บ้านจนกว่าจะหาย ทั้งนี้บางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะมีการคัดกรองเด็กก่อนที่จะขึ้นรถนักเรียน โดยผู้ดูแลเด็กเป็นผู้คัดกรอง หรือคัดกรองก่อนที่จะเข้าในบริเวณศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อป้องกันการแพร่เชื้อภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.6 การใช้ถุงมือเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคมือ เท้า และปาก

การใช้ถุงมือสำหรับการตรวจโรคชนิดไม่ปราศจากเชื้อสำหรับใช้ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคมือ เท้า และปากในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งโดยส่วนใหญ่มีการใช้ถุงมือค่อนข้างน้อย บางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการใช้ถุงพลาสติกแทนถุงมือในการหยิบจับสิ่งสกปรก โดยมากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไม่มีถุงมือประจำศูนย์เมื่อมีเหตุที่จำเป็นต้องใช้ก็จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานสาธารณสุขหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในบางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กถุงมือที่ใช้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นถุงมือที่ใช้สำหรับการทำความสะอาดบริเวณศูนย์ (ถุงมือยางสีส้ม) โดยใช้ในการทำความสะอาดห้องน้ำ ซึ่งบางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีอุปกรณ์ในการป้องกันโรคมือ เท้า และปากครบถ้วน เช่น ร่องเท้าบู๊ท ผ้ากันเปื้อนแบบพลาสติก เป็นต้น

2.7 การใช้ผ้ากันเปื้อนสำหรับเด็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะมีการใช้ผ้ากันเปื้อนและกระดาษชำระสำหรับการเช็ดน้ำมูก น้ำลาย หรือสารคัดหลั่ง โดยผ้ากันเปื้อนนั้นบางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะเป็นผู้จัดเตรียมให้แต่ในบางแห่งผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้จัดเตรียมเอง

3. การปฏิบัติด้านการดูแลความสะอาดในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

3.1 การดูแลความสะอาดของเล่นเด็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการดูแลความสะอาดของเล่นโดยตลอด โดยใช้น้ำยาฆ่าเชื้อผงซักฟอก และน้ำยาล้างจานในการทำความสะอาด โดยของเล่นส่วนใหญ่ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะเป็นของเล่นที่เป็นไม้หรือพลาสติกที่ทำความสะอาดได้ง่าย เช่น ตัวบล็อกไม้ ตัวต่อ เป็นต้น แต่หากเป็นของเล่นที่เป็นผ้า เช่น ตุ๊กตา ก็จะนำมาผึ่งแดดเพื่อฆ่าเชื้อโรค ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางแห่งนอกจากมีของเล่นด้านในอาคารแล้วยังมีของเล่นบริเวณสนามนอกอาคาร แต่ก็มีมีการดูแลทำความสะอาด

สะอาดแต่ไม่บ่อยครั้งนักแต่จะเป็นการล้างด้วยน้ำเปล่าหรือเพียงแค่การเช็ดถูเท่านั้น ในบางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะให้เด็กมีส่วนร่วมในการช่วยทำความสะอาดของเล่นเพื่อที่จะปลูกฝังนิสัยรักษาความสะอาดสิ่งของของตนได้ใช้ และเป็นการทำให้เด็กรู้จักรักษาสິงของไม่ทำให้เกิดความเสียหาย

3.2 การดูแลสภาพพื้นผิวโดยทั่วไปรวมทั้งเครื่องนอนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การดูแลความสะอาดพื้นผิวโดยทั่วไปของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก็จะมีกรใช้น้ำยาฆ่าเชื้อหรือน้ำยาถูพื้น โดยทุกศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผู้ดูแลเด็กจะเป็นผู้ทำหน้าที่ทำความสะอาดพื้นผิวทั้งหมดภายในตัวศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยมีการแบ่งเวรผลัดเปลี่ยนกันทำความสะอาด ในส่วนของเครื่องนอนของเด็กนั้นผู้ปกครองจะเป็นผู้เตรียมมาให้เด็ก แต่ก็มีบางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับการบริจาคจากองค์กรเอกชนหรือการสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ทุกวันศุกร์ผู้ปกครองต้องนำไปซักความสะอาดเองที่บ้านแล้วนำกลับมาใหม่ในวันจันทร์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางศูนย์เมื่อเด็กมีการปัสสาวะใส่ที่นอนผู้ดูแลเด็กจะทำการเปลี่ยนผืนใหม่ให้เด็กและผู้ดูแลเด็กจะให้ผู้ปกครองนำกลับไปซักที่บ้านพอวันรุ่งขึ้นก็นำผืนใหม่มาเปลี่ยน แต่บางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการใช้เตียงนอนเพื่อสุขภาพเป็นเตียงนอนพลาสติกที่มีความยืดหยุ่นสูง ซึ่งสามารถทำความสะอาดได้ง่ายโดยผู้ดูแลเด็กจะเป็นผู้ทำความสะอาดเองทุกอาทิตย์โดยการล้างทำความสะอาดหรือการเช็ดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรคและนำมาผึ่งแดดไว้

3.3 การทำความสะอาดห้องน้ำและโถสุขภัณฑ์

การทำความสะอาดห้องน้ำและโถสุขภัณฑ์ทุกศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผู้ดูแลเด็กจะเป็นผู้ทำความสะอาดด้วยตนเองโดยจะมีการสับเปลี่ยนเวรในการทำความสะอาด ส่วนใหญ่จะทำความสะอาดวันละ 3 เวลาคือ ช่วงเช้า ช่วงกลางวัน และช่วงเย็นก่อนปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในช่วงเย็น ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้ดูแลเด็กยังต้องคอยดูแลความสะอาดในการใช้ห้องน้ำของเด็กเพราะเด็กบางคนยังเล็กการกดชักโครกหรือการราดน้ำยังทำไม่ได้ไม่ดีเท่าที่ควร โดยทุกศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะมีการใช้น้ำยาสำหรับล้างห้องน้ำหรือผงซักฟอกในการล้างทำความสะอาด

3.4 การจัดการเสื้อผ้าสกปรกเปื้อน

เสื้อผ้าที่มีการเปื้อนจากสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ นั้น โดยส่วนใหญ่หากเป็นการเปื้อนปัสสาวะผู้ดูแลเด็กจะทำการซักหรือตากผึ่งแดด พอในช่วงเย็นก็จะเก็บใส่กระเป๋าคืนให้ผู้ปกครองนำกลับไปทำความสะอาดที่บ้านอีกครั้ง แต่หากเป็นเสื้อผ้าที่เปื้อนอุจจาระจะล้างอุจจาระออกแล้วจะ

นำเสื้อผ้าใส่ถุงให้ผู้ปกครองนำกลับไปทำความสะอาดเองที่บ้าน และหลังจากการทำความสะอาดเด็กแล้วก็จะเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดใหม่ที่เด็กเตรียมมาจากบ้าน

ข้อมูลสุขอนามัยของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

สำหรับสุขอนามัยของเด็กในด้านการรับประทานอาหาร พบว่าเด็กล้างมือก่อนรับประทานอาหาร (86.7%) และล้างมือด้วยน้ำ (76.9%) ในการรับประทานอาหารของเด็ก พบว่าเด็กใช้ช้อนในการรับประทานอาหาร (86.7%) และเด็กไม่หยิบอาหารที่ตกนอกจาน/ถาดใส่อาหารใส่ปาก (80.0%)

สุขอนามัยด้านการนอนกลางวันของเด็ก พบว่าในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเด็กมีการล้างมือก่อนนอนกลางวัน (53.3%) โดยมีการล้างมือด้วยน้ำ (62.5%) และเด็กมีการล้างหน้า แปรงฟันก่อนนอนกลางวัน (53.3%)

สุขอนามัยด้านการใช้ห้องน้ำของเด็ก พบว่าเด็กมีการราดน้ำทุกครั้งหลังจากใช้ห้องน้ำ (93.3%) และมีการล้างมือหลังการใช้ห้องน้ำด้วยน้ำ (84.6%)

สุขอนามัยในด้านการรักษาความสะอาดของเด็ก พบว่าเด็กมีการล้างมือหลังจากการหยิบจับของเล่น (60.0%) โดยล้างมือด้วยน้ำ (62.5%) และเด็กมีการล้างเท้าหลังจากการเล่นบนพื้นดิน (93.3%) ทั้งยังมีการแปรงฟันหลังจากรับประทานอาหาร (80.0%)

ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

เกณฑ์มาตรฐานด้านสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกอาคาร พบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานบริเวณภายในอาคาร สะอาด จัดเป็นระเบียบและปลอดภัย (100%) ส่วนใหญ่บริเวณรอบอาคารศูนย์เด็กเล็กมีขอบเขตชัดเจน (93.3%) มีรั้วที่ปลอดภัย (80.0%) ไม่มีบ่อน้ำและหลุมขนาดใหญ่ (93.3%) ไม่มีเศษวัสดุที่เป็นอันตรายต่อเด็ก รวมทั้งไม่มีน้ำขังเฉอะแฉะ (86.7%) และมีอากาศถ่ายเทสะดวก (93.3%)

เกณฑ์มาตรฐานด้านห้องน้ำ ห้องส้วม สะอาด ถูกสุขลักษณะ พบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานห้องน้ำบริเวณภายในอาคาร สะอาด จัดเป็นระเบียบสำหรับเด็ก และมีจำนวนเพียงพอ (86.7%) มีอ่างล้างมือพร้อมสบู่ (46.7%) มีที่แปรงฟันสำหรับเด็กจำนวนเพียงพอ (66.7%) และมีโถสุขภัณฑ์สะอาดและถูกสุขลักษณะ (60.0%)

ด้านเกณฑ์มาตรฐานเครื่องใช้สำหรับเด็ก สะอาด และเพียงพอ พบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผ่านเกณฑ์มีแก้วน้ำสะอาด เพียงพอสำหรับเด็กทุกคน (86.7%) ที่นอน หมอน ผ้าห่ม สะอาด และมีเฉพาะเด็กแต่ละคน รวมทั้งโต๊ะ เก้าอี้ สะอาด และมีขนาดเหมาะสม ปลอดภัยกับเด็ก (93.3%)

ด้านมาตรฐานการจัดการขยะถูกสุขลักษณะ พบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผ่านเกณฑ์การมีภาชนะรองรับขยะ สภาพดี มีฝาปิดมิดชิด (60%) ส่วนใหญ่มีการจัดเก็บขยะออกจากตัวอาคารทุกวัน (93.3%) และส่วนใหญ่ที่พักขยะเก็บมิดชิด และมีการนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี (66.7%)

ด้านเกณฑ์มาตรฐานด้านการป้องกันแมลง และพาหะนำโรค พบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผ่านเกณฑ์การมีมุ้งลวดบริเวณที่เป็นห้องนอน ห้องเรียน ห้องรับประทานอาหาร (66.7%) และผ่านเกณฑ์การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายทุกสัปดาห์ (80.0%)

อภิปรายผลการศึกษา

การปฏิบัติตัวของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การปฏิบัติตัวด้านอนามัยส่วนบุคคล

ผู้ดูแลเด็กโดยส่วนใหญ่จะมีการล้างมือก่อนและหลังทำกิจกรรมต่างๆ เช่น พาเด็กทำกิจกรรมนอกอาคาร หลังจากการเล่นทราย หลังจากพาเด็กเข้าห้องน้ำ หลังการเปลี่ยนเสื้อผ้าที่เปื้อน ก่อนการจัดเตรียมอาหารว่างและอาหารกลางวันสำหรับเด็ก ก่อนขงนม ก่อนรับประทานอาหารกลางวัน หลังจากการเข้าห้องน้ำ เป็นต้น แต่พบว่าผู้ดูแลเด็กทั้งหมดมีวิธีการล้างมือที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากผู้ดูแลเด็กไม่ให้ความสำคัญในการล้างมือและคิดว่าการล้างมือที่ถูกต้องจะทำให้สิ้นเปลืองเวลา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Hsu LY *et al.* (2010) ซึ่งการล้างมือที่ไม่ถูกต้องจะสามารถก่อให้เกิดโรคติดเชื้อต่างๆรวมถึง โรคมือ เท้า และปาก (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2545), Ruan F *et al.* (2008), สันติพงษ์ กัณทวารีย์ (2549)) ทั้งนี้ควรส่งเสริมให้ผู้ดูแลเด็กเกิดความตระหนักในการล้างมือให้ถูกต้องเนื่องจากยังไม่มีมาตรการวัคซีนป้องกันโรคโรคมือ เท้า และปาก ที่มีประสิทธิภาพ และควรมีการรณรงค์เผยแพร่ความรู้เรื่องการฝึกล้างมือให้ถูกต้องตามขั้นตอนเพื่อป้องกันโรคให้เป็นนิสัย โดยเฉพาะการล้างมือตามขั้นตอนทุกครั้งก่อนและหลังการเตรียมอาหาร ก่อนรับประทานอาหาร และภายหลังการขับถ่าย ซึ่งเป็นวิธีที่จะช่วยลดการแพร่ระบาดของได้มาก นอกจากนี้ควรมีการล้างมือด้วยสบู่ หรือเจลล้างมือทั้งชนิดที่ใช่และไม่ใช้น้ำทุกครั้งเพื่อป้องกันการเกิดโรคมือ เท้า และปาก

ในด้านการจัดเตรียมอาหารสำหรับเด็กนั้นการขนส่งอาหารจะมีการปิดฝาภาชนะอย่างมิดชิด โดยใช้ผ้าห่มหรือพลาสติกคลุมบริเวณปากภาชนะที่ใส่อาหาร บางผู้ประกอบการจะนำอาหารใส่ถุงพลาสติกมาส่งให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยการขนส่งนั้นจะไม่ให้มีการปนเปื้อนของฝุ่นละอองต่างๆ หลังจากผู้ประกอบการนำอาหารมาส่งหรือประกอบอาหารเสร็จแล้วผู้ดูแลเด็กจะเป็นผู้ตักอาหารใส่ถาดอาหารให้กับเด็กด้วยตนเอง ซึ่งผู้ทำการศึกษาไม่ได้ดูขั้นตอนการปรุง

อาหารแต่การประกอบอาหารนั้นควรจะมีการควบคุมอาหารให้ได้มาตรฐานของกองสุขาภิบาลอาหาร (2544) ในการจัดการและควบคุมอาหารให้สะอาดและควบคุมปัจจัยที่เป็นสาเหตุทำให้อาหารปนเปื้อน ปัจจัยที่สำคัญได้แก่ สถานที่ปรุงอาหาร ภาชนะอุปกรณ์ อาหารที่จะนำมาปรุง บุคคลที่ประกอบอาหาร

2. การปฏิบัติด้านการดูแลเด็ก

การล้างมือในเด็กส่วนใหญ่จะมีการล้างมือก่อนและหลังการทำกิจกรรมแต่เป็นวิธีการล้างมือที่ไม่ถูกต้องตามขั้นตอนของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2545) ที่ถูกต้อง โดยเด็กจะล้างมือก่อนรับประทานอาหารว่างและรับประทานอาหารกลางวัน ซึ่งการล้างมือที่ไม่ถูกต้องนั้นจะก่อให้เกิดโรคติดเชื้อต่างรวมทั้งโรคมือ เท้า และปากด้วย

จากการศึกษาพบว่าผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่งมีการดูแลความสะอาดของใช้ของเด็ก สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติงาน โรคมือ เท้าและปากและโรคติดเชื้อเอนเทอโรไวรัส 71 (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2545) ดังนั้นควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและควรได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ทำความสะอาดรวมทั้งน้ำยาล้างทำความสะอาดที่ดีและมีประสิทธิภาพ

การป้องกันการเกิดโรคมือ เท้า และปากในเด็ก ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่มีความรู้ในเรื่องโรคมือ เท้า และปาก โดยสามารถอธิบายอาการและการเกิดโรคได้และเมื่อเด็กมีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคมือ เท้า และปาก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กส่วนใหญ่มีการแยกเด็กปกติกับเด็กที่ป่วย อาทิ การขอความร่วมมือผู้ปกครองในการแยกเด็กที่ป่วยด้วยโรคติดเชื้อไว้ที่บ้าน และการคัดกรองเด็กก่อนที่จะขึ้นรถนักเรียนโดยผู้ดูแลเด็กเป็นผู้คัดกรอง เป็นต้น ในส่วนการดำเนินการเมื่อเกิดโรคมือ เท้า และปากในเด็กของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กส่วนใหญ่ เมื่อเกิดมือ เท้า และปากในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็กจะมีการเตรียมพร้อมในการประสานงานไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานสาธารณสุขเพื่อเข้ามาดำเนินการควบคุมโรคและป้องกันการแพร่กระจายของโรคตามแนวทางการปฏิบัติงานโรคมือ เท้า และปาก และโรคติดเชื้อเอนเทอโรไวรัส 71 สำหรับบุคลากรการแพทย์และสาธารณสุข (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2545) ทั้งนี้ทางสาธารณสุขอำเภอควรมีการประชุมเชิงปฏิบัติการในเรื่องการดำเนินการเมื่อมีการเกิดโรคมือ เท้า และปากในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและการเฝ้าระวังการเกิดโรคในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กร่วมกับผู้ดูแลเด็กและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นประจำทุกปี

จากการศึกษาพบว่าการใช้ถุงมือสามารถป้องกันการแพร่ระบาดของโรคมือ เท้า และปาก ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข (2550), วลัยลักษณ์ วงศ์คำ (2540)) แต่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางแห่งไม่มีการใช้ถุงมือ ซึ่งควรมีการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดหาถุงมือให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวมทั้งสร้างความตระหนักแก่ผู้ดูแลเด็กให้เห็นความสำคัญต่อการป้องกันโรคโดยการสวมถุงมือทุกครั้งที่มีการจับต้องเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่เป็นไปด้วยอุจจาระ ปัสสาวะ และสารคัดหลั่งต่างๆ

ในการใช้ผ้ากันเปื้อนบางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการใช้ผ้ากันเปื้อนร่วมกันซึ่งจะก่อให้เกิดการแพร่กระจายของโรคมือ เท้า และปากได้

3. การปฏิบัติด้านการดูแลความสะอาดในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะมีการดูแลความสะอาดของเล่นเดือนละ 1 ครั้ง โดยมีการใช้น้ำยาฆ่าเชื้อ ผงซักฟอก และน้ำยาล้างจานมาใช้ในการทำความสะอาด หรือนำมาผึ่งแดดเพื่อฆ่าเชื้อโรค ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางแห่งนอกจากมีของเล่นด้านในอาคารแล้วยังมีของเล่นบริเวณสนามนอกรอาคาร โดยมีการดูแลทำความสะอาดแต่ไม่บ่อยครั้งซึ่งจะเป็นการล้างด้วยน้ำเปล่าหรือเพียงแค่การเช็ดดูเท่านั้น ซึ่งตามแนวทางการปฏิบัติงาน โรคมือ เท้า และปากและโรคติดเชื้อเอนเทอโรไวรัส 71 ควรมีการทำความสะอาดบริเวณที่เล่นของเล่น สนามเด็กเล่น โดยใช้น้ำยาทำความสะอาดทั่วไป หรือสารละลายเจือจางของน้ำยาฟอกขาว

ในส่วนของการทำความสะอาดห้องน้ำและโถสุขภัณฑ์ทุกศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผู้ดูแลเด็กจะเป็นผู้ทำความสะอาดด้วยตนเอง โดยจะทำความสะอาดวันละ 3 เวลาคือ ช่วงเช้า ช่วงกลางวัน และช่วงเย็น ก่อนเปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งจากผลการศึกษาสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็ก น่าอยู่ ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดและปลอดภัย รวมทั้งด้านเครื่องใช้สะอาดเพียงพอ (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2547), กระทรวงสาธารณสุข (2549)) และสอดคล้องกับผลการศึกษาของภาวิณี ศรีสุขวัฒนานันท์ (2533) ซึ่งจะลดการแพร่กระจายและป้องกันการเกิดโรคของเชื้อโรคมือ เท้า และปาก

สุขอนามัยของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ผลการศึกษาพบว่าเด็กมีการล้างมือทุกครั้งหลังจากทำกิจกรรม ได้แก่ การล้างมือก่อนรับประทานอาหาร ล้างมือหลังการใช้ห้องน้ำ ล้างมือหลังจากการหยิบจับของเล่น แต่การล้างมือของเด็กโดยส่วนใหญ่จะล้างด้วยน้ำและไม่ถูกต้องตามขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Hsu LY *et al.* (2010) ซึ่งการล้างมือที่ไม่ถูกต้องจะสามารถก่อให้เกิดโรคติดเชื้อต่างๆ รวมถึงโรคมือ

เท้า และปาก (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2545), Ruan F *et al.* (2008), สันติพงษ์ กัณฑ์วารี (2549)) ทั้งนี้ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการล้างมือที่สะอาดเพื่อลดการแพร่กระจายของเชื้อโรคต่างๆรวมทั้งโรคมือ เท้า และปาก

ด้านการรับประทานอาหารของเด็กจะใช้ช้อนในการรับประทานอาหาร และไม่หยิบอาหารที่ตกนอกจานหรือถาดใส่อาหารใส่ปาก

สุขอนามัยด้านการใช้ห้องน้ำของเด็ก พบว่าเด็กมีการรดน้ำทุกครั้งหลังจากใช้ห้องน้ำ สุขอนามัยในการรักษาความสะอาดของเด็ก พบว่าเด็กมีการล้างเท้าหลังจากการเล่นบนพื้นดิน และส่วนใหญ่มีการแปรงฟันหลังจากรับประทานอาหาร และแปรงฟัน ล้างหน้าก่อนนอน ซึ่งเป็นไปตามแนวทางเดียวกับกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2545)

ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกตัวอาคาร สะอาดและปลอดภัย มีการจัดบริเวณรอบศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและสนามเด็กเล่น ห้องน้ำ ห้องส้วมถูกสุขลักษณะ มีโถสุขภัณฑ์สะอาดและถูกสุขลักษณะ พื้นที่ใช้สอยจัดเป็นสัดส่วนและเพียงพอ เครื่องใช้สำหรับเด็กสะอาดและเพียงพอ มีแก๊วน้ำสะอาด เพียงพอสำหรับเด็กทุกคนที่นอน หมอน ผ้าห่ม สะอาด และมีเฉพาะเด็กแต่ละคน รวมทั้งโต๊ะ เก้าอี้ สะอาด และมีขนาดเหมาะสม ปลอดภัยกับเด็ก มีการจัดการขยะถูกสุขลักษณะ มีภาชนะรองรับขยะ สภาพดี มีฝาปิดมิดชิด มีการจัดเก็บขยะออกจากตัวอาคารทุกวัน และที่พักขยะเก็บมิดชิด ทั้งยังมีการนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี มีแสงสว่างและระบายอากาศเพียงพอ มีมุ้งลวดบริเวณที่เป็นห้องนอน ห้องเรียน ห้องรับประทานอาหาร และมีการป้องกันแมลงและพาหะนำโรครวมทั้งมีมาตรการความปลอดภัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตามที่กระทรวงสาธารณสุข (2549) ได้มีการออกกฎระเบียบและข้อบังคับเรื่องการควบคุมโรคมือ เท้า และปาก ได้บัญญัติไว้เกี่ยวกับอนามัยสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาคาร ทั้งนี้จะก่อให้เกิดการลดการปนเปื้อนจากเชื้อโรคต่างๆ รวมถึงโรคมือ เท้า และปากด้วย

แต่อย่างไรก็ตามการศึกษารั้วนี้พบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีอ่างล้างมือพร้อมสบู่จำนวนไม่เพียงพอกับเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดังนั้นทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการสนับสนุนงบประมาณในการทำอ่างล้างมือให้เพียงพอกับการใช้งานของเด็กเพื่อให้เป็นไปตามที่กระทรวงสาธารณสุข (2549) ได้มีการออกกฎระเบียบและข้อบังคับเรื่องการควบคุมโรคมือ เท้า และปาก ที่ได้บัญญัติไว้เกี่ยวกับอนามัยสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาคาร

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1. จากผลการศึกษาพบว่าผู้ดูแลเด็กและเด็กยังปฏิบัติไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการล้างมือให้ถูกต้องตามขั้นตอนของ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และการใช้ผ้ากั้นเบื่อนร่วมกันในเด็ก ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลชุมชนและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ควรมีการดำเนินการอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการล้างมือ โดยการให้สุขศึกษาหรือการใช้โปรแกรมการส่งเสริมการทำมาสะอาดมือทั้งในผู้ดูแลเด็กและเด็ก เช่นการให้คู่มือ การสนับสนุนอุปกรณ์ในการทำมาสะอาดมือ การติดสติ๊กเกอร์หรือโปสเตอร์ บริเวณอ่างล้างมือหรือห้องน้ำ และการใช้สิ่งของร่วมกันในเด็ก โดยควรมีการกระตุ้นเตือนให้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัยที่สามารถใช้ได้ทั้งภายในและภายนอกศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งผู้ดูแลเด็กและเด็ก เพื่อลดการแพร่กระจายเชื้อโรคจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสู่บ้าน และจากบ้านสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2. ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กพบว่ามียังอ่างล้างมือพร้อมสบู่ไม่เพียงพอกับเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและภาชนะรองรับขยะไม่มีฝาปิดมิดชิด ดังนั้นทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำอ่างล้างมือให้เพียงพอจำนวนของเด็กและควรมีการจัดซื้อภาชนะรองรับขยะที่มีฝาปิดมิดชิด เพื่อให้เป็นไปตามที่กระทรวงสาธารณสุข ได้มีการออกกฎระเบียบและข้อบังคับเรื่องการควบคุมโรคมือ เท้า และปาก ที่ได้บัญญัติไว้เกี่ยวกับอนามัยสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาคารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะในผู้ดูแลเด็ก กลุ่มเด็กและสิ่งแวดล้อมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งเป็นกลุ่มที่ศึกษาเฉพาะ ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ปกครอง ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการป้องกันโรคมือ เท้า และปาก ในพื้นที่ต่อไป

2. ควรมีการศึกษาด้านระบาดวิทยาของโรคมือ เท้า และปากในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและชุมชนเพื่อหามาตรการในการป้องกันและควบคุมโรคที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

3. ควรมีการศึกษาโรคติดต่ออื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเด็กและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อแนวทางในการเสนอเป็นนโยบายด้านสาธารณสุขขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น